

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์
ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี

CHANGE PATTERNS OF PRODUCTION FARMERS FROM CHEMICAL TO
ORGANIC AGRICULTURE IN SAO HAI DISTRICT,
SARABURI PROVINCE

ศุภรชฌาด ศรีเทพ

สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเริ่มจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เจาะลึกพร้อมบันทึกวิดีโอเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรปัจจุบันที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ในเขตอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี นำข้อมูลที่ได้อามาตีความ จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์กัน นำเสนอรายงานการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีคือปัญหาด้านสุขภาพ ด้านต้นทุนการผลิต ปัญหาหนี้สิน ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดกระบวนการเรียนรู้ และสร้างผู้นำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านเกษตรอินทรีย์จากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วารสารและเพื่อนเกษตรกร ความเหมาะสมของจำนวนแรงงาน ในครัวเรือน นำในการทำเกษตร รวมทั้งการมีตลาดที่ต้องการผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยเคมีเพิ่มมากขึ้น

กระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีเริ่มจากการรับรู้แนวคิดด้านเกษตรอินทรีย์จากสื่อต่างๆ การเรียนรู้จากสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดสระบุรี ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอำเภอเสนาให้ การศึกษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การทดลอง การนำมาปรับใช้ การแก้ไขปัญหา การปรับปรุงและการปรับตัวโดยเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี พบว่าการจัดการด้านการเพาะปลูกได้เลือกพันธุ์พืชที่ไม่มีการตัดต่อพันธุกรรมและปลูกพืชตามฤดูกาล ด้านควบคุมการผลิตมีการดูแลป้องกันสารเคมีนอกแปลงเกษตรทางอากาศโดยการปลูกต้นไม้เป็นกันชน ป้องกันทางน้ำโดยการขุดคูรอบแปลง ด้านการขายมีการติดต่อ กับเครือข่ายไว้และจัดจำหน่ายเอง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 17
และการสัมมนาวิชาการเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่ชุมชน ครั้งที่ 5

คำสำคัญ: เกษตรเคมี, เกษตรอินทรีย์, การปรับเปลี่ยนรูปแบบ, การบริหารจัดการ

ABSTRACT

This research aims to study the change patterns of production farmers from chemical to organic agriculture In Sao Hai district, Saraburi Province. The use of qualitative research. The start of the study document, related, theories, depth interviews with video recording collected data. From today's successful farmers in organic agriculture In Sao Hai district, Saraburi Province. Interpretation of the data were categorized find related links. Present report describes the research. The results showed that Factors that affect to change patterns of production farmers from chemical to organic agriculture In Sao Hai district, Saraburi Province. Is health problems. The cost of debt problems, environmental problems of the community. Being promoted by government and private learning process and a leader in the organic community, obtaining information on organic media such as television, radio, magazines and friends farm. Appropriate number of workers in household, water in agriculture. Markets, including interest-free agricultural chemicals increased.

Process of the change patterns of production farmers from chemical to organic agriculture In Sao Hai district, Saraburi Province. From the perception of the concept of organic media. The learning from the Land Office, Saraburi Province, center sufficiency economy Sao Hai district, local educational resources. The learning from scholars to bring people to trial deployment. Troubleshooting Improvement and adaptation as a continuous process.

Management of farmers that have the change patterns of production farmers from chemical to organic agriculture In Sao Hai district, Saraburi Province. The found that management of crop plants that do not have a Union editing and genetic crop season. The control the production of chemicals, protection against outside air by convert agricultural planting trees as buffer Protected by a ditch of water around the conversion. Sales have contacted the network and the distribution itself.

Keywords: Agricultural chemicals, organic farming, modifying patterns, management

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมมาแต่โบราณ โดยเริ่มการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นมีความหลากหลายของพืชที่ทำการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์หลายชนิด ซึ่งเป็นการทำการเกษตรโดยอาศัยธรรมชาติ ต่อมาระบบการเกษตรของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงมาเป็นการเกษตรกรรมแผนใหม่ หรือเกษตรเคมี จนกระทั่งสมัยที่มีการปฏิวัติเขียวในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง การเกษตรของไทยจึงได้เข้าสู่ระบบการเกษตรกระแสหลัก ตามแนวทางของชาวตะวันตก ด้วยความเชื่อมั่นว่าระบบการเกษตรกระแสหลักเป็นระบบการเกษตรที่ช่วยให้สามารถข้ามพ้นขีดจำกัดของธรรมชาติ และสามารถผลิตผลผลิตได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการในประเทศ จนสามารถนำผลผลิตส่วนเกินส่งไปขายยังต่างประเทศ เป็นการสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศเป็นอย่างมากทำให้เกษตรกรไทยจำนวนมากในขณะนั้นละทิ้งแนวทางการเกษตรแบบดั้งเดิมที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในท้องถิ่น(วรรณดาศุณันทพงศ์ศักดิ์, 2547, 6) การเกษตรเคมีทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการผลิตเพื่อตอบสนองต่อระบบตลาด นำไปสู่ปัญหาของเกษตรกรหลายด้านเช่น การเพิ่มต้นทุนการผลิต ปัญหานี้ดิน ปัญหาด้านสุขภาพและยังทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรการเกษตรเสื่อมโทรมลง เนื่องมาจากความล้มเหลวของระบบเกษตรกรรมแผนใหม่ ขณะเดียวกันเกษตรกรรมทางเลือกก็เป็นที่สนใจของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหลายองค์กร เกษตรทางเลือกหรือเกษตรกรรมแนวใหม่ หรือที่เรียกว่าเกษตรอินทรีย์ เป็นการทำการเกษตรอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ใช้สารเคมีเป็นการทำการเกษตรที่เน้นการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และใช้พืชคลุมดิน ผลผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เลิกการใช้สารเคมีสังเคราะห์ และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด (อานัฐ ดันโซ, 2548, 1) นอกจากนี้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องส่งเสริมให้เกิด “การผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน” โดยปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปรับพฤติกรรมกรรมการบริโภคของคนในสังคมโดยเฉพาะในสังคมเมือง ให้มุ่งสู่ “ความพอเพียง” มากขึ้น รวมทั้งมีการจัดการมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพและควบคุมมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ. หน้า ท) รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพื่อดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2548-2552 ในวงเงินงบประมาณไว้ 16,576.11 ล้านบาท โดยกำหนดเป้าหมาย 5 ประการได้แก่ (1) ลดการนำเข้าปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร ร้อยละ 50 ภายใน พ.ศ. 2552 (2) มีพื้นที่การเกษตรปรับเปลี่ยนมาใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่ 85 ล้านไร่ (3) มีเกษตรกรจำนวน 4.25 ล้านรายใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร (4) เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น ร้อยละ 20 และ (5) ปริมาณมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 100 (วิฑูรย์ ปัญญากุล และรัชชชัย โตศิริระกุล, 2548, 21-35) ปัจจุบันเกษตรกรในชนบทหลายกลุ่มได้เปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกแบบใช้สารเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สาร

กำจัดศัตรูพืชและเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ เน้นการบำรุงดินซึ่งเป็นหัวใจของการผลิตพืชให้คงความอุดมสมบูรณ์โดยอาศัยชีววิธีเป็นหลัก ขณะเดียวกันได้พยายามประยุกต์ใช้วิถีทางธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิตและการป้องกันศัตรูพืช หลักการเกษตรอินทรีย์เป็นหลักการผลิตภาคเกษตรที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เกษตรที่ปรับเปลี่ยนกรรมวิธีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่พบว่าได้ผลผลิตสูง ต้องใช้ความรู้หลายด้านทั้งการคัดเลือกพันธุ์พืช การจัดการดินและน้ำ การจัดการศัตรูพืช การตลาด และความเข้าใจระบบนิเวศน์ท้องถิ่นทั้งหมดมาบูรณาการกัน จากการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ การเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ยังแสดงนัยผลดีของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเอื้อต่อการลดปัจจัยทำลายต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคอีกด้วย (ชรรยงค์ อินทร์ม่วงและคณะ, 2550, 1)

อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 102 หมู่บ้าน 5 เทศบาล 5 อบต. มีประชากรทั้งหมด 31,448 คน จำนวนครัวเรือนตามทะเบียนบ้าน 11,820 ครัวเรือนและประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (สำนักงานสถิติจังหวัดสระบุรี, 2552) มีพื้นที่ทั้งหมด 118 ตารางกิโลเมตร หรือ 73,760 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตรตามสถิติการปลูกพืชจากระบบรายงานภาวะผลิตพืชปี พ.ศ. 2552 ของเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 3,005 ครัวเรือนมีจำนวนการใช้พื้นที่ดังนี้ พื้นที่ปลูกข้าวนาปี 46,510 ไร่ ปลูกข้าวนาปรัง 17,633 ไร่ พืชไร่ 38,051 ไร่ พืชผัก 1,640 ไร่ ไม้ผลยืนต้น 373 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดสระบุรี, 2552) ซึ่งรวมพื้นที่ในการทำการเกษตรเปรียบเทียบกับจากผลผลิตที่ได้มากกว่าพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอเสนาให้แสดงถึงการมีการทำการเกษตรหมุนเวียนเพื่อผลิตพืชผลทางการเกษตรหลายชนิดให้ทันต่อความต้องการของตลาดและได้ผลผลิตจากการเกษตรเคมีเป็นส่วนมาก ปัญหาของเกษตรกรจึงคล้ายกับบทนำข้างต้นที่กล่าวว่าการประกอบการทางการเกษตรในเขตอำเภอเสนาให้ปัจจุบันมีเกษตรกรที่ทำการเกษตรอินทรีย์ 20 ครัวเรือน การเกษตรผสมผสานระหว่างเกษตรเคมีกับเกษตรอินทรีย์ 112 ครัวเรือนและยังมี เกษตรกรอีกหลายรายที่สนใจแนวทางของการเกษตรอินทรีย์ แต่ยังไม่เกิดความมั่นใจต่อผลที่จะได้รับการปฏิบัติด้านการเกษตรอินทรีย์ และยังขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ (ประจวบ หุ่มขุนทด, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2552) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึง การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีเปลี่ยนมาทำการเกษตรอินทรีย์ได้อย่างไร มีปัจจัยใด มีกระบวนการอย่างไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากกลุ่มเกษตรกรในเขตอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีเพราะมีกลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จจากการทำการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งบางรายเป็นต้นแบบเกษตรอินทรีย์ระดับชาติ การวิจัยนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการเริ่มทำการเกษตรอินทรีย์ตลอดจนผลที่ได้รับของเกษตรกรในภาพรวมเชิงพรรณนา เพื่อเป็นพื้นฐานด้านการพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ต่อเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี
3. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัย ด้านบุคคล สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมชุมชนต่างกันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีต่างกัน
2. กระบวนการรับรู้แนวคิด การเรียนรู้ศึกษาวิธีการ การทดลอง การนำมาปรับใช้ ของเกษตรกรต่างกันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีต่างกัน
3. การบริหารจัดการของเกษตรกรด้านการเพาะปลูก ด้านควบคุมการผลิต ด้านการขาย ต่างกันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีต่างกัน

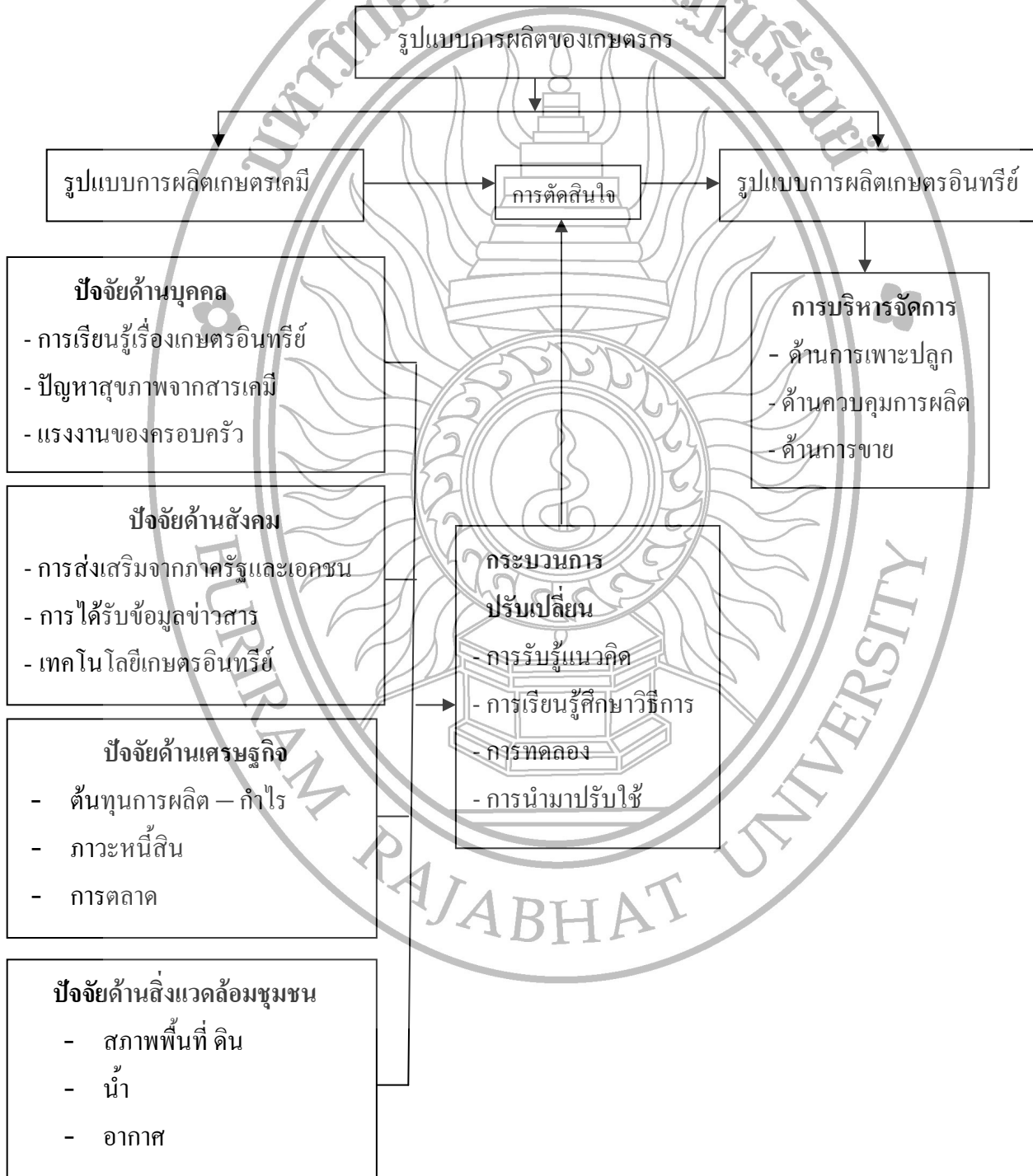
ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคล ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน
 - 1.2 กระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ ได้แก่การรับรู้แนวคิด การเรียนรู้ศึกษาวิธีการ การทดลอง การนำมาปรับใช้
 - 1.3 การบริหารจัดการของเกษตรกร ด้านการเพาะปลูก ด้านควบคุมการผลิต ด้านการขาย ด้านวิชาการ
2. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ประชาชนที่มีอาชีพประกอบการเกษตรกรอินทรีย์ในเขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 20 คน และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กลุ่มละ 15-20 คน อายุระหว่าง 28-60 ปี
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ เขตอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี พื้นที่ทั้งหมด 118 ตารางกิโลเมตรหรือ 73,760 ไร่

4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาทั้งสิ้น 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 – พฤษภาคม พ.ศ. 2553

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัย ได้กำหนดกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรต่างๆดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารต่างๆ ในประเด็นแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รูปแบบหลักการของการเกษตรอินทรีย์ และข้อมูลพื้นฐานชุมชนจากหน่วยงานในชุมชน
2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบกึ่งโครงสร้างพร้อมทั้ง บันทึกวีดีโอรวบรวมข้อมูล จากเกษตรกรปัจจุบันที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ในเขตอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีจำนวน 20 คนและการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในเขตอำเภอเสนาให้เพื่อวิเคราะห์ นำข้อมูลที่ได้มาตีความ จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์กัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เกษตรกรปัจจุบันที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ในเขตอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีจำนวน 20 คนและกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มละ 15-20 คน อายุระหว่าง 28-60 ปี

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบกึ่งโครงสร้างที่เตรียมคำถามนำแล้วตามด้วยสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ในประเด็นคำถามตามขอบเขตเนื้อหาของ การวิจัย โดยที่ผู้ตอบเล่าเรื่องต่างๆ ของตนและชุมชนตามประเด็นคำถาม
2. แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group discussion) ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม โดยผู้เข้าร่วมสนทนาคือเกษตรกรที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์แล้ว ในประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยน กระบวนการปรับเปลี่ยน การบริหารจัดการเมื่อเป็นเกษตรอินทรีย์ และสรุปผลการปรับเปลี่ยนจากเริ่มต้นถึงปัจจุบัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 2 วิธีการ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร เน้นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น บทความทางวิชาการ ตำราทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย อินเทอร์เน็ตและเอกสารการประชุมทางการเกษตรของท้องถิ่น
2. การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – structure Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่างๆ คือ

2.1 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) โดยจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบอินทรีย์ โดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลากหลายในเขตอำเภอเสนาให้

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth-interview) จากการสร้างความสัมพันธ์โดยเข้าพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย อธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัยโดยสัมภาษณ์กับผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key – informants) และกำหนดเฉพาะกับเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบการด้านเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันในเขตอำเภอเสนาให้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งการเก็บจากเอกสารและข้อมูลจากการจัดเก็บภาคสนาม(สัมภาษณ์) ทำการวิเคราะห์ หาข้อสรุป โดยการนำมาจัดให้เป็นหมวดหมู่ แยกแยะองค์ประกอบ หาความหมายและความสัมพันธ์เชื่อมโยงในแต่ละประเด็นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ทัศนคติ และสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยน
2. ทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงลำดับเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในกระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรกรรม จากเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์ว่ามีใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรบ้าง ซึ่งเริ่มจากแนวคิดด้านเกษตรอินทรีย์ การเรียนรู้ศึกษาวิธีการ การทดลอง การนำมาปรับใช้
3. การวิเคราะห์ ข้อมูลด้านการบริหารจัดการของเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ในด้านต่างๆคือ ด้านการเพาะปลูก ด้านควบคุมการผลิต ด้านการขาย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้จัดแบ่งหัวข้อและประเด็นตามขอบเขตเนื้อหาการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ได้แก่
 - 1.1 ปัจจัยด้านบุคคล คือ 1) การเรียนรู้และการได้รับการถ่ายทอดเรื่องเกษตรอินทรีย์ทั้งจากประสบการณ์ตรงในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากการดำเนินชีวิตประจำวัน (Informal Learning) เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาปัจจัยการผลิตแพงขึ้น ปัญหาด้านการตลาด ราคาขายไม่คุ้มทุนกับการผลิต และการเรียนรู้จากนวัตกรรมใหม่ ๆ อย่างเป็นทางการ(Formal Learning) มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรจากหน่วยงานภายนอก 2) ปัญหาสุขภาพจากสารเคมี จากการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยทั้งแบบกะทันหันและแบบเรื้อรังกับตนเอง

และครอบครัว เพื่อนบ้าน ตลอดจนสัตว์เลี้ยงในชุมชน ซึ่งกรณีที่เกษตรกรส่วนใหญ่ได้ประสบกับตนเองคือ จากการใช้สารเคมีฉีดพ่นศัตรูพืชในปริมาณมากตลอด เพราะต้องการเพียงผลผลิตให้ได้มากเพราะต้องหาเงินเลี้ยงครอบครัวทำให้ต้องป่วยด้วยโรคต่าง ๆ เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ อาการมือเท้าเป็นตุ่มและเปื่อยและชา ซึ่งต้องเข้ารับรักษาที่สถานพยาบาลอยู่บ่อยครั้ง หมอได้แนะนำให้เลิกใช้สารเคมีเพราะสามารถอันตรายถึงชีวิตได้ เกษตรกรจึงเลิกใช้สารเคมีและปรับมาทำเกษตรอินทรีย์ 3) แรงงานของครอบครัว ในช่วงการปรับเปลี่ยนต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการดูแลมากจึงจะเห็นผล ทำให้ต้องใช้แรงงานและระยะเวลาในการดำเนินการมากขึ้นจากการวิจัยพบว่าจำนวนแรงงานที่เหมาะสมในการทำเกษตรอินทรีย์คือจำนวน 2 คนต่อพื้นที่ ประมาณ 5 ไร่ หากทำมากกว่านั้นก็ควรเพิ่มจำนวนเกษตรกรขึ้นตามลำดับ จำนวนแรงงานที่เหมาะสมจึงเป็นส่วนสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรอินทรีย์

1.2 ปัจจัยด้านสังคม คือ 1) การส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่อำเภอเสก้าให้มีการร่วมมือกับ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 62 ในการให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งด้านการเกษตรโดยการสร้างวิทยากร ทีมครู ข เพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องนั้นๆ ส่วนเรื่องเกษตรอินทรีย์ได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เช่น โรงเรียนเกษตรกรข้าว/ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลม่วงงาม อ.เสก้าให้ จ.สระบุรีโดยนางจงกล จันโตเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องเกษตรอินทรีย์จากประสบการณ์ตรงด้วยตัวเองและเป็นทีมครู ข ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ของที่นี่และอีกตัวอย่างคือศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตำบลพระยาภาค โดยนายประจวบ หุ่มขุนทดเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่บุคคลทั่วไป 2) การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านเกษตรอินทรีย์ จากโทรทัศน์ วิทยุ ว่าจากกระแสการพัฒนาการเกษตรเพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิตผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมตลอดจนความยั่งยืนทางด้านอาชีพเกษตร คือเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 มีทั้งรายการเต็มและสอดแทรกในรายการต่างๆ เป็นประจำทุกวัน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้แก่เกษตรกรอำเภอ ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 62 เครื่องญาติหรือเพื่อนบ้าน การไปมาหาสู่ระหว่างพื้นที่บ้านทำให้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงความเป็นอยู่และการผลิตเกษตรกรรมของกันและกันจึงมีส่วนในการเผยแพร่ข่าวสารด้านเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกษตรกรรับรู้ เรียนรู้ และปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต 3) เทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์ มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เหมาะสม มีกรรมวิธีง่าย ๆ ประหยัดต้นทุนในการผลิต เนื่องจากเน้นการนำวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้มูลวัวเป็นปุ๋ยในแปลงนาหรือเป็นวัสดุทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงเป็ดในนาข้าวช่วยกำจัดหอย ปู และหญ้าวัชพืชอื่น ๆ การไล่แมลงจากน้ำส้มควันไม้ หรือการหมักน้ำสะเดาเพื่อฉีด พ่นการหักก้านมะละกอไปปักตามจุดต่างๆ ของแปลงนาคลื่นยางมะละกอจะทำให้หอยเชอรี่มารวมกัน สามารถเก็บหอยเชอรี่มาทำน้ำหมักชีวภาพได้และอีกหลายอย่างที่ประยุกต์จากธรรมชาติถือเป็นเทคโนโลยีทางเกษตรอินทรีย์

1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ 1) ต้นทุนการผลิต – กำไร การทำเกษตรกรรมของเกษตรกรอำเภอเสลาให้ใกล้เคียงกับอาชีพอื่นคือ การลงทุนไปแล้วต้องได้กำไร การลดต้นทุนการผลิตให้ได้มากที่สุดโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเป็นแนวปฏิบัติของเกษตรกรอินทรีย์ วิธีการคือจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้เกษตรกรได้ทดลองจดบันทึกค่าใช้จ่ายที่ลงไปในการทำเกษตรแล้วรวมค่าใช้จ่ายหักลบกับกำไรเมื่อสิ้นปีแล้วเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ทำการเกษตรแบบเคมี เมื่อเกษตรกรได้เห็นผลประจักษ์ด้วยประสบการณ์ตรงแล้วก็ทำให้เกิดความสนใจมาทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ส่วนด้านกำไรผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรอินทรีย์นั้น สามารถขายได้ราคาสูงกว่าผลผลิตจากการทำเกษตรเคมีเนื่องจากตลาดทั้งภายในและต่างประเทศให้ความสำคัญกับผลผลิตที่ปลอดภัยและมาจากกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและหากเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์นานขึ้นยิ่งทำให้ผลผลิตมากขึ้น เหตุเหล่านี้จึงเป็นแรงจูงใจทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตมาเป็นแบบอินทรีย์ 2) ภาวะหนี้สิน เมื่อต้นทุนการผลิตลดลง เกษตรกรจึงไม่เกิดการกู้ยืมทำให้หนี้สินลดลงตาม 3) การตลาด ปัจจุบันสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้รับการนิยมมากขึ้นเพราะคนส่วนมากกลัวสารเคมีกันความต้องการของสินค้าด้านนี้ในท้องถิ่นจึงมากขึ้น (จกกล จันโตและคณะ.สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2553)

1.4 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน 1) สภาพพื้นที่ดินโดยทั่วไปในเขตพื้นที่อำเภอเสลาให้เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีพื้นที่ที่เป็นป่าเขาเล็กน้อยที่ตำบลหัวปลวกหมู่ที่ 12 ลักษณะดินเป็นดินเหนียว ปนทรายแป้ง ระบายน้ำไม่ดี พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกข้าวและส่วนน้อยปลูกพืชอื่น ๆ 2) น้ำ แหล่งน้ำที่สำคัญคือแม่น้ำป่าสัก บึงโง้ง บึงวัดเพชร คลองห้วยแร้ง มีน้ำตลอดทั้งปีทำให้สามารถปรับมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ 3) อากาศ ลักษณะภูมิอากาศของอำเภอเสลาให้มีลักษณะร้อนชื้นแบบฝนเมืองร้อน มี 3 ฤดู ฝน หนาว และร้อน เกษตรกรแบบอินทรีย์มีการหมุนเวียนการปลูกพืชตามฤดูกาลและปลูกข้าวมากที่สุด

2. กระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ของอำเภอเสลาให้ จังหวัดสระบุรี ได้แก่

2.1 การรับรู้แนวคิดและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตอำเภอเสลาให้ส่วนมากจะได้รับประสบการณ์ตรงด้วยตนเองจากการเรียนรู้ธรรมชาติในชีวิตประจำวันและจากปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมีประกอบกับวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นการเกษตรแบบดั้งเดิมไม่ใช่สารเคมีจึงปลอดภัยต่อสภาพแวดล้อม

2.2 การเรียนรู้ศึกษาวิธีการ หลังจากได้รับรู้แนวคิดและวิธีการก็ได้มีการไปศึกษาเพิ่มเติมที่สถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี ในด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาจากเพื่อนบ้านที่เป็นเกษตรกรด้วยกัน

2.3 การทดลอง มีการพิจารณาเปรียบเทียบผลดีผลเสียโดยกลุ่มและจากกลุ่มทดลองมาก่อนร่วมกับการดำเนินการทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง โดยมีผู้รู้จากหน่วยงานต่าง ๆ มาให้การแนะนำเพิ่มเติม

2.4 การนำมาปรับใช้ จากการใช้ทดลองทำเกษตรอินทรีย์ มีการประเมินผลแล้วว่า ประสพผลสำเร็จจึงเกิดการยอมรับ และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ มีการพัฒนางานมีศูนย์เรียนรู้เช่น โรงเรียนเกษตรกรข่าวอินทรีย์, ศูนย์การเรียนรู้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

3. การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี

3.1 ด้านการเพาะปลูก เกษตรกรมีการบริหารจัดการในการปลูกพืชแต่ละชนิดของตนเอง คือพันธุ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยยึดหลักของเกษตรอินทรีย์ คือ ไม่ปลูกพืชที่ตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs – Genetically Modified Organisms)

3.2 ด้านควบคุมการผลิต เกษตรอินทรีย์ในพื้นที่เสนาให้ปลูกพืชต่างกันปัจจัยในการผลิตต่างกันแต่ยึดแนวทางการเกษตรอินทรีย์เหมือนกันคือนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ปุ๋ยได้จากมูลสัตว์ ฟางข้าว กากถั่ว เศษผัก ปลูกถั่วเพื่อทำปุ๋ยพืชสด เศษอาหารหอยเชอรี่ทำน้ำหมักชีวภาพและสารป้องกันศัตรูพืชได้แก่น้ำส้มควันไม้ น้ำหมักใบสะเดา และการเพาะเชื้อรากำจัดเพลี้ย

3.3 ด้านการขาย เกษตรกรมีการประสานงานด้านงานขายกับหน่วยงานสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี กลุ่มเกษตรกรและบุคคลทั่วไปในสินค้าเกษตรของตนเอง สินค้าด้านการเกษตรอินทรีย์ ของอำเภอเสนาให้ในปัจจุบันยังผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีมีข้อค้นพบว่า การปรับเปลี่ยนนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีได้แก่ ลดค่าใช้จ่ายในการผลิต ดินมีความอุดมสมบูรณ์ คุณภาพผลผลิตดีกว่า คุณค่าทางสารอาหารสูง ไม่มีผลต่อระบบนิเวศทางการเกษตร เป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสียได้แก่ ต้องอาศัยน้ำฝนธรรมชาติ และต้องระวังในการใช้น้ำไม่ให้ปนเปื้อนสารเคมี ผลผลิตออกตามฤดูกาลเร่งการผลิตไม่ได้ ราคาผลผลิตสูงกว่า และจากผลการศึกษาที่ได้หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะนำรูปแบบเกษตรอินทรีย์ของพื้นที่อำเภอเสนาให้ไปเป็นตัวอย่างในการปรับใช้กับการเกษตรของตน ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการผลิตภาคการเกษตรเพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ได้แก่

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล การได้เรียนรู้ รับรู้การผิดพลาดจากการใช้สารเคมีในเรื่องของสุขภาพ จากการเจ็บป่วยของคนในครอบครัว การได้เรียนรู้ธรรมชาติของตนเองจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนบ้าน การฝึกอบรม การทดลองจนเป็นกระบวนการเรียนรู้และแรงงานในครอบครัวเหมาะสมเป็นปัจจัยที่ผลักดันทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์

1.2 ปัจจัยด้านสังคม การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐโดยการส่งเสริมผู้นำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนก่อนและถ่ายทอดเพื่อขยายสู่เกษตรกรรายอื่น ๆ ประกอบกับสื่อในด้านต่าง ๆ ทั้ง วิทยุ โทรทัศน์ วารสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลจากเพื่อนบ้านและเทคโนโลยีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีการผลิตดั้งเดิมคือใช้วิธีการทางกายภาพจากธรรมชาติ

1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การได้ใช้ปุ๋ยและสารไล่แมลงจากการผลิตเองจากธรรมชาติที่มีอยู่ ทำให้ลดต้นทุนในการผลิตและสินค้าเกษตรอินทรีย์กำหนดราคาสูงกว่าสินค้าการเกษตรทั่วไปจึงทำให้กำไรสูงขึ้น ภาวะหนี้สินจากการกู้ยืมเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตก็ไม่เกิดขึ้นเพราะใช้ปัจจัยการผลิตที่หาได้ในชุมชนและที่สำคัญในระบบตลาดมีความต้องการสินค้าที่ปลอดภัยจากสารเคมีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจะเห็นได้จากสื่อต่าง ๆ ตลอดจนการรณรงค์ในเรื่องสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์

1.4 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ระบบนิเวศของการทำเกษตรอินทรีย์ทำให้สภาพพื้นที่ดินและน้ำเกิดความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์พืชและสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ความต้องการในการรักษาแหล่งอาหารของชุมชนและความยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดีเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรหันมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นแบบเกษตรอินทรีย์

2. กระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีที่เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องดังนี้

2.1 การรับรู้แนวคิดเกิดขึ้นทั้งจากประสบการณ์ตรงโดยการเรียนรู้จากธรรมชาติในชีวิตประจำวันและการได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ จากเพื่อนเกษตรกร จากสื่อต่างๆตลอดจนการได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานจากสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดสระบุรีและหน่วยงานอื่นๆทำให้เกษตรกรได้รับรู้แนวคิดด้านเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

2.2 การเรียนรู้ศึกษาวิธีการของเกษตรกรคือการ ไปศึกษาจากเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จจากการทำเกษตรอินทรีย์อื่น จากสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดสระบุรีเรื่องเกษตรอินทรีย์สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง การได้รับข่าวสารจากสื่อต่างๆหลายทิศทางและเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในจังหวัด

2.3 การทดลองโดยการปฏิบัติจริงในแปลงเกษตรทั้งการทดลองแบบเดี่ยวและแบบกลุ่มควบคู่กันทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีการเก็บข้อมูลในการทดลองเป็นระยะ ๆ เพื่อประเมินผลและนำไปปรับใช้

2.4 การนำมาปรับใช้ของการเกษตรอินทรีย์คือการนำมาปฏิบัติจริงซึ่งนำผลที่พอใจที่ได้จากการทดลองต่าง ๆ มาใช้ทั้งในเรื่องสัดส่วนการใช้พื้นที่ดินน้ำ จำนวนและปริมาณการเพาะปลูก จำนวนชนิดผลผลิต การปลูกพืชขึ้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ขึ้นตอนและวิธีการจัดการศัตรูพืช การจัดการของเสียในครัวเรือน การพึ่งพิงทรัพยากรภายนอก การทำบัญชีครัวเรือน

3. การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรีใน 3 ด้านดังนี้

3.1 ด้านการเพาะปลูก มีการคัดเลือกพันธุ์พืชแต่ละชนิดที่ไม่มีการตัดต่อสายพันธุ์แล้วแต่ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ดินและน้ำของเกษตรกรเองและส่วนมากปลูกข้าว มีการบำรุงดินเช่น ในนาข้าวจะมีการย่อยสลายฟางข้าวโดยการใช้น้ำหมักชีวภาพแล้วตีฟางข้าวเพื่อให้เป็นปุ๋ย ส่วนพืชอื่นใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ตามแต่ช่วงเวลาเหมาะสม การเร่งดอกของพืชใช้ฮอร์โมนไข่ที่ผลิตเองฉีดพ่น ไล่ศัตรูพืชด้วยสมุนไพรไล่แมลงและเชื้อบีโวลีที่เป็นเชื้อราซึ่งผลิตจากข้าวโพดโดยให้ศัตรูพืชเป็นตัวนำเชื้อไปสู่ตัวอื่น ๆ เป็นการควบคุมศัตรูพืช

3.2 ด้านควบคุมการผลิต มีการป้องกันสารพิษทางอากาศจากภายนอกแปลงเกษตรโดยการปลูกไม้ยืนต้นเพื่อเป็นกันชนทางอากาศ สำหรับทางน้ำบางแปลงขุดคูรอบแปลงไว้ เพื่อไม่ให้น้ำจากภายนอกเข้ามา และพื้นที่อื่นก็มีการป้องกันตามความเหมาะสมกับพื้นที่ของเกษตรกร ผลผลิตจากเกษตรอินทรีย์หลายชนิดที่มีการเก็บรักษาหรือแปรรูปจะต้องอยู่ในระบบอินทรีย์เช่นการไล่แมลงโดยการใช้น้ำหมักสมุนไพรหรือใบมะกรูดมาวางหรือ ฉีดพ่นด้วยน้ำส้มควันไม้บริเวณที่วางผลิตผล

3.3 ด้านการขาย เกษตรกรจะติดต่อกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ สำนักงานพัฒนาที่ดินและเครือข่ายเกษตรอินทรีย์รวมทั้งบุคคลทั่วไปถึงกรจัดการจำหน่ายผลผลิตของตนเอง ปัจจุบันภายในเขตพื้นที่อำเภอเสนาให้สินค้าด้านการเกษตรอินทรีย์มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด จึงไม่ยุ่งยากสำหรับการจัดการด้านการขาย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษา การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี พบว่าการทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับภาคการเกษตรแต่ในปัจจุบันเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ส่วนมากอายุอยู่ระหว่าง 50 – 70 และยังมีขาดผู้สืบทอดทางความคิดในด้านการเกษตรอินทรีย์รวมทั้งการติดต่อกับเครือข่ายในยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควรผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรจัดเครือข่ายที่เป็นอิสระเชื่อมโยงกันปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวาง
2. ควรมีการพัฒนาต่อยอดความคิด ให้ชุมชนได้เป็นผู้สืบทอด เผยแพร่ ส่งเสริมการเรียนรู้ การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

3. ควรมีการสร้างสื่อเพื่อการศึกษาเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อมาผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นสู่คนรุ่นใหม่ต่อไป

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายหรือแผนงานต่อระบบการเกษตร โดยการส่งเสริม ในการปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งจะเป็นการพัฒนาจากรากฐานอย่างแท้จริงและยั่งยืน

แนวทางการทำวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรอินทรีย์กับพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นแนวทางให้เกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนมาสู่เกษตรอินทรีย์ได้มีวิธีการที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งจะเป็นการพัฒนาเกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณกลุ่มเกษตรอินทรีย์อำเภอเส้าให้ทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลทุกขั้นตอน

ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาโทรุ่น 4 สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ที่ให้คำแนะนำปรึกษาตลอดมา

ขอขอบคุณนางจงกต จันโต เกษตรกรอินทรีย์ต้นแบบและนายประจวบ ห่มขุนทด หมออินอำเภอเส้าให้ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยอย่างดียิ่ง จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

จกต จันโตและคณะ. (2553, 20 เมษายน 2553). กลุ่มเกษตรอินทรีย์เส้าให้. สัมภาษณ์. ประจวบ ห่มขุนทด. (2552, 10 ธันวาคม 2552). กลุ่มเกษตรอินทรีย์เส้าให้. สัมภาษณ์. ชรรยงค์ อินทร์ม่วงและคณะ. (2550). การจัดการระบบนิเวศในฟาร์มเกษตรอินทรีย์. มหาสารคาม:

โครงการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วรรณลดา สุนันทพงศ์ศักดิ์. (2547). เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิไลลักษณ์ เกศกุลและคณะ. (2550). กระบวนการโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ และการส่งเสริม

คุณธรรม จริยธรรมเยาวชน อ.เล็งนกทา จ.ยโสธร. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิฑูรย์ ปัญญากุล และธวัชชัย โตสิตระกูล. สถานการณ์และข้อเสนอในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์. ใน

เอกสารประกอบการประชุม เวทีชุมชนเกษตรอินทรีย์ : ยุทธศาสตร์ประเทศไทย. ปทุมธานี

: โครงการนโยบายสาธารณะเพื่อความปลอดภัยด้านอาหารและเศรษฐกิจการค้าที่ยั่งยืน

และมูลนิธิสายใยแผ่นดิน. 2548.

สำนักงานเกษตรจังหวัดสระบุรี. (2552). สถิติการปลูกพืชจากระบบรายงานภาวะการผลิตพืช ปี

พ.ศ. 2552. สระบุรี : สำนักงานเกษตรจังหวัดสระบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2549).

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติจังหวัดสระบุรี. (2552). รายงานสถิติจังหวัดสระบุรี พ.ศ. 2552.สระบุรี : สำนักงาน
สถิติจังหวัดสระบุรี.

อานัฐ ตันโช. (2548). เกษตรกรรมธรรมชาติ: แนวคิด หลักการ และจุลินทรีย์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

